

דברי תורה לפרשת האזינו

מאת ד"ר רבקה רביב

שבת ראשונה של השנה ואנו קוראים את שירת האזינו. שירה שהקב"ה מבקש שהיא תילמד ותהיה שגורה על לשוננו: "ועתה כתבו לכם את השירה הזאת ולמדוה את בני ישראל שימיה בפיהם למען תהיה לי השירה הזאת לעד בבני ישראל" (דברים לא, יט). מה מיוחד כל-כך בשירה הזאת? וכבר הקשה רי"א אברבנאל בהקדמתו לפרשת וילך: "מה צורך ראה השם יתברך בשירה הזאת? האם נאמרו בה דברים אשר לא נאמרו כבר?".

נפתח בהתבוננות ברעיונות המרכזיים של השירה. השירה קוראת לנו להתבונן בהיסטוריה: "זכר ומות עולם בינו שנות דר ודר שאל אביד ונגדך זקניד ויאמרו לך" (שם, ז). ההתבוננות הזאת מלמדת אותנו שיד ה' פועלת בהיסטוריה מתוך עשיית משפט וצדק. אותו אל שבחר בנו מכל העמים "כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו" (שם, ט), שמר עלינו בכל תלאות המדבר (בפסוקים י-יב), הביאנו לארץ השופעת כל טוב (בפסוקים יג-יד), ולאחר שבחרנו לנטוש אותו (בפסוקים טו-יח), נטש אותנו לידי זרים (פסוקים יט-כ). פסוק כו מבטא את שיא הנטישה "אמרתי אפאייהם אשביתה מאנוש זכרם" – עולה לראשונה בתנ"ך במפורש הווה אמינה להשמיד את עם ישראל! אך מכאן ואילך מתפוגג רעיון נורא זה ויש מפנה. מה שמחולל אותו איננו תהליך של תשובה אלא חשש מחילול השם "פן ונפרו צרימו פן יאמרו ודנו רמה ולא ה' פעל כל זאת" (שם, כו). כאן גם מתברר מרחב הבחירה של האדם לפרש את

האירועים ההיסטוריים, ומתברר שכשם שההתבוננות האדם בהיסטוריה עשויה לחולל אמונה היא גם עלולה להביאו לכפירה, והכל תלוי בפרשנות של האדם למהלך האירועים. בכדי למנוע פרשנות מוטעית זאת מתנחם ה' על כעסו, מתערב לטובת בני עמו ונוקם את שפיכות דמם (פסוקים כח-מג).

הפסוק האחרון "כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכפר אדמתו עמו" (שם, מג) חוזר לרעיון יסוד שהובא כבר בברית שכרת ה' עם נח לאחר המבול "שפך דם האדם באדם דמו ישפך" (בראשית ט, ו) ובסיומו של חומש במדבר "ולאֶרץ לא יִכְפֹּר לְדַם אֲשֶׁר שִׁפַּךְ בָּהּ כִּי אִם בְּדַם שִׁפְכוֹ" (במדבר לה, לג).

הרב אלחנן סמט בעיוניו לפרשת האזינו הראה שרובה של השירה איננו חידוש מבחינת התוכן וכבר נאמר בדרך פרוזאית בפרשת וילך ובמקומות נוספים בחומש דברים. לטעמו החידוש שבה הוא הסגנון השירי שיש בו עוצמה שאין לביטוי הפרוזאי, ולכן הוא מתאים יותר להיחקק בתודעתם ובליבותיהם של ישראל לכל הדורות.

לעומת זאת רמב"ן ראה את שירת האזינו כאחת האופציות האפשריות לתהליך ההיסטורי שמציעה התורה והוא הצביע על חידוש מהותי שלה:

והנה אין בשירה הזאת תנאי בתשובה ועבודה, רק היא שטר עדות שנעשה הרעות ונוכל, שהוא יתברך יעשה בנו בתוכחות חמה, אבל לא ישבית זכרנו, וישוב ויתנחם ויפרע מן האויבים בחרבו הקשה והגדולה והחזקה, ויכפר על חטאתינו למען שמו. אם כן, **השירה הזאת הבטחה מבוארת בגאולה העתידה על כרחן של מינין.**

דחיית ההווה אמינה להשמיד את עם ישראל מבטיחה את המשך קיומו של העם לנצח. ויותר מכך, ביטול ההתניה של תשובת ישראל ושיבתם לעבוד את השם כתנאי לשינוי במצבם, מלמדת שבכל מקרה יהיה מהפך חיובי במצבם. בכך מצגינה שירת האזינו תסריט הפוך ממה שהוצג עד כה בחומש דברים. חומש דברים מציג שלוש אופציות לעתיד. הראשונה בפרק ד, שמזכיר את פתיחתה של שירת האזינו. לפי האופציה הזו עם ישראל יצא לגלות, ישוב בתשובה, ויישאר בגלות:

{כו} **העידתי בכם היום את השמים ואת הארץ כי אבד תאבדון מהר מעל הארץ אשר אתם עבדים את הירדן שמה לרשתה לא תאריכו ימים עליה כי השמד תשמדון:** {כז} **והפיץ ה' אתכם בעמים ונשארתם מתי מספר בגוים אשר ינהג ה' אתכם שמה:** {כח} **ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם עץ ואבן אשר לא יראו ולא ישמעו ולא יאכלו ולא יריחו:** {כט} **ובקשתם משם את ה' אלהיך ומצאת כי תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך:** {ל} **בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקלו:** {לא} **כי אל רחום ה' אלהיך לא ירפך ולא ישחיתך ולא ישכח את ברית אבתיך אשר נשבע להם.**

תסריט אחר יש בפרק ל, ולפיו התשובה היא תנאי לגאולה מן הגלות, שתוארה בברכות והקלות בפרק כח:

{א} **והיה כי נבאו עליך כל הדברים האלה הנברכה והקלה אשר נתתי לפניך והשבת אל לבבך בכל הגוים אשר חדיחך ה' אלהיך שמה:** {ב} **ושבת עד ה' אלהיך ושמעת בקלו ככל אשר אנכי מצוך היום וביניך בכל לבבך ובכל נפשך:** {ג} **ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך ושב וקבצך מכל העמים אשר הפיצך ה' אלהיך שמה:**

ואילו לפי שירת האזינו, אמנם לא מתוארת יציאה לגלות (והרב סמט הציע בעיוניו לפרשה לראותה כתוכחה המיועדת לימי ישיבתם של ישראל בארצם לפני התקופה האשורית), אך מתואר מצב קשה מאד על סף השמדה, והמפנה ההיסטורי יתחולל ללא קשר לתהליך התשובה.

המחלוקת בין רבי אליעזר לרבי יהושע על התנית תהליך הגאולה (ראו בבבלי סנהדרין צז ע"ב) מבוססת אם-כך על התסריטים המגוונים הקיימים בתורה בנוגע לעתיד. נמצאנו למדים שחומש דברים הציג מנעד רחב של אפשרויות לתהליכים היסטוריים אפשריים ובכך הוא נתן מרחב לבחירת האדם בכל דור ובכל שעה. יהי רצון שנצל אנו את השעה המיוחדת הזו בפתחה של השנה ונצל את מרחב הבחירה שניתן לנו ונבחר לשוב ולקיים את כל דברי התורה הזאת.